

Методи бюджетного планування в установі завжди мають змінюватися, що пов'язано із динамічним розвитком її бюджетної системи. Збільшення кількості відвідувачів природоохоронних об'єктів та зростання ємності стаціонарних рекреаційних об'єктів ПЗФ України вказує на поповнення джерел спеціальних коштів на фінансування природоохоронних заходів у формі доходів від рекреаційної діяльності та вимагає залучення широкого спектру методів бюджетного планування.

Подальші дослідження з цієї проблеми можуть стосуватися формування методів бюджетного планування з огляду на якість "продуктів" та "послуг" НПП та цілі природоохоронної території на підставі екологічних, соціальних та економічних міркувань для забезпечення оптимальної структури бюджетних витрат і надходжень об'єктів ПЗФ.

Література

1. Козловський С.О., Генік О.В. Деякі джерела позабюджетного фінансування об'єктів природно-заповідного фонду України// Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів: НЛТУ, 2005. – С. 84-85.
2. Кукурудза М.М. Менеджмент національних парків: Навчальний посібник, Львів: Вид. ц. ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 127 с.
3. Мельник О.Г. Методи бюджетного планування// Фінанси України. – 2003, № 12. – С. 37-46.
4. Шлапак А.В. Джерела фінансового забезпечення Карпатського національного природного парку та їх особливості// Наук. вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 2003, вип. 13.4. – С. 247-256.

УДК 334.761

Аспірт. В.В. Якімцов – НЛТУ України

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КООПЕРУВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ЕКОЛОГІЧНОГО ІМПЕРАТИВУ

Розглянуто перспективи кооперування підприємств країн СНД, Балтії та Заходу. Піднято питання визначення ефективності кооперування не тільки з економічної, але й екологічної точки зору. Показано тенденції та напрями відновлення і розширення кооперування з метою підвищення еколого-економічної ефективності підприємств. Розглянуто переваги та вигоди від застосування кооперування.

Ключові слова: кооперування, спеціалізація, вертикальна інтеграція, ефективність.

Doctorate V.V. Yakimtsov – NUFWT of Ukraine

Tendencies and prospects of cooperation development taking into account the ecological imperative

Enterprises cooperation prospects of CIS, Baltic countries and countries of the West are considered. A question of cooperation efficiency determination not only from economic but also ecological point of view is affected. Tendencies and directions of cooperation renewal and expansion with the purpose of environmental efficiency rise of enterprises are shown. The advantages and benefits from cooperation application are considered.

Keywords: cooperation, specialization, vertical integration, efficiency.

Сягнувши надзвичайно високого рівня пізнання і розвитку, суспільство водночас створило реальну загрозу своєму існуванню. Сьогодні йдеться про інтенсивне якісне і кількісне знищення природних умов та ресурсів, необхідних і достатніх для існування живого, передусім людини.

Невпинне поглиблення екологічної кризи, а точніше кризи відносин суспільства з природою, наприкінці ХХ ст. викликало необхідність радикальних заходів щодо цілей і пріоритетів розвитку. Відтоді світове співтовариство усвідомило загрозливість ситуації і сприйняло екологічний імператив як основу розвитку економіки.

Будь-яка співпраця, на будь-якому рівні, має як екологічну, так і економічну складову, але у наш надскладний і не прогнозований час на передній план виходить економічна вигода. Водночас необхідно таким чином налагодити управління підприємством (країною), щоб максимально, використовуючи усі компоненти природних ресурсів, не забувати про їх відтворення та збереження, а також і покращення якісного стану навколишнього середовища за рахунок якомога тіснішої співпраці між підприємствами та країнами.

Співпраця між країнами (підприємствами) є одним з основних економічних чинників, що впливають на економічний стан країни (підприємства). За часи Радянського Союзу співпраця (кооперування¹) була широко розвинута між підприємствами, а з його розпадом ці зв'язки, що забезпечували левову частку економічного прибутку на підприємствах та зменшували екологічне навантаження на навколишнє середовище, розірвались.

Питаннями кооперування, а саме його економічною складовою, займалися ряд науковців: О. Єфімов, Л. Жукова [1], Б. Забелін [2], А. Миرون [3], П. Дурдинець [4, 5], А. Вічевич [6] та ін. Вони довели високу ефективність застосування технологічної спеціалізації та кооперування. За оцінками російських експертів, розрив кооперованих зв'язків між підприємствами на пострадянському просторі призвів близько половини їх до загальноекономічного спаду.

Більшість кінцевої продукції виготовляли в Україні за кооперованими поставками. Ситуація, що склалася, призвела до дефіциту продукції, виготовлення якої було зосереджено на вузькоспеціалізованих підприємствах. Ці підприємства залишилися, з одного боку, без постачання комплектуючих та напівфабрикатів з Росії, країн СНД та Балтії, а з іншого – втратили прибуток від розміщення замовлень. Водночас, через розрив кооперованих зв'язків, однохвилю було втрачено можливість для цих країн (Росії, інших країн СНД та Балтії) використовувати виробничі потужності України для виготовлення кінцевого продукту.

Для прикладу, у Львові за кооперованими поставками працювали такі підприємства-гіганти як Львівський автобусний завод, ВО "Електрон", "Автонавантажувач" та багато інших. На цей час багато підприємств, що працювали за такою системою, збанкрутували або працюють у режимі стагнації. Головною метою є якомога скоріше відновлення, а подекуди і розширення кооперованих зв'язків не тільки з Російською Федерацією, але й з країнами СНД та Заходу. Єдиним широко відомим прикладом успішного збереження, а подекуди і розширення кооперованих зв'язків є літакобудування. Ось приклад того, що на основі прагматичної співпраці (кооперування) можна досягнути максимальної вигоди.

¹ **Кооперування** (від лат. *cooperatio* – співробітництво, співпраця) – виробничі зв'язки між промисловими підприємствами і галузями, що спільно виготовляють визначений продукт

Водночас, спроби відновлення кооперування було зроблено ще у 1993 р. З метою створення сприятливих умов для відновлення раціональних старих та налагодження нових кооперованих зв'язків між країнами СНД у 1993 р. в Ашгабаті було підписано Угоду про загальні умови та механізм підтримки розвитку виробничого кооперування підприємств і галузей державучасниць СНД [7].

З початку осені 1995 р. до кінця весни 1996 р. у Кабінеті Міністрів України проходили регулярні розширені наради з кооперування, в яких брали участь керівники усіх міністерств та відомств. І в Україні кооперування дійсно могло стати саме тим рушієм, що вивело б економіку з глибокої кризи вже на початку другої половини 1990-х років. Тим паче, що найбільш глибоке наукове обґрунтування кооперування вперше у світі сформулював геніальний український економіст Михайло Туган-Барановський у його фундаментальній праці "Соціальні основи кооперації" [8], що з'явилась напередодні революції 1917 р.

Однак уже влітку 1996 р. в Україні було згорнуто роботу з розвитку і поглиблення кооперованих зв'язків, що регулювались на рівні урядів країн СНД Ашгабатською угодою. Було ліквідовано відділи кооперування у Кабінеті Міністрів та Міністерстві економіки, а також Центр реконструкції та розвитку економіки при Кабінеті Міністрів України, що безпосередньо займався налагодженням раціональних кооперованих зв'язків українських підприємств з підприємствами держав пострадянського простору.

Тільки на початку XXI ст. відбувається поступове відновлення кооперованих зв'язків. На сьогодні за російсько-українськими кооперованими поставками працюють тільки 1000 підприємств. Це дає 15 млрд. доларів обігу між цими підприємствами щорічно [7]. Хоча це тільки мізерна частина від того, що було за часів СРСР. Приклади відновлення кооперованих зв'язків можна знайти і з іншими країнами СНД. Особливо тісна співпраця спостерігається між країнами ГУАМ. Найбільш помітно це стало після останньої зустрічі президентів країн ГУАМ у Молдові, де були присутні і президенти Румунії та Литви, генеральний секретар ОБСЄ Ян Кубіс та спеціальний представник держдепартаменту США з країн Євразії Стівен Манн. Це дає надію на якнайскоріше відновлення та розширення кооперованих зв'язків. На жаль, Узбекистан вийшов зі складу членів ГУАМ, але це не означає повного розриву всіх кооперованих зв'язків між Україною та Узбекистаном. Водночас активну участь у розробці проектів ГУАМ беруть Болгарія та Угорщина.

Підприємства, що активно використовують між собою спеціалізацію та кооперування, називаються вертикально інтегрованими¹. Як і кооперування, вертикальна інтеграція виникає в одній або декількох споріднених галузях з метою підвищення ефективності (як економічної, так і екологічної) та реалізації кінцевої продукції. Важливим є те, що вертикальне інтегрування дає змогу істотно покращити систему обміну інформацією, що дає змогу зменшити собівартість або істотно підвищити якість продукту, який виготов-

¹ Вертикальна інтеграція-кооперування виробничо-господарської діяльності підприємств (фірм) різної спеціалізації

ляють. Одночасно вертикальна інтеграція забезпечує велику пристосованість до нових технологій. Вдосконалення технологій виробництва компонентів і комплектуючих виробів звичайно здійснює істотний вплив на якість готового продукту. Перебуваючи у постійному контакті з інтегрованими підрозділами, що постачають ці ресурси, фірми отримують можливість вчасно вносити прогресивні зміни у технології. Японський дослідник Т. Коно до переваг вертикально інтегрованих структур відносить інноваційну спрямованість розвитку фірми; усунення невизначеності у циклі "виготовлення – збут – розподіл" за допомогою ефективного контролінгу; обмеження конкуренції шляхом монополізації каналів збуту і розподілу; поліпшення якості виробів і зниження витрат; детальне планування, посилення ритмічності виробництва; вигоди, що пов'язані з об'єднанням зусиль і ресурсів; велику маневреність головних компаній; можливість самофінансування, складання малих інвестиційних засобів у крупні.

Вертикальна інтеграція, як і інтеграція взагалі, – не просте складання, не механічне об'єднання підприємств. Це їх комбінування. Вони співпрацюють для досягнення загальної виробничо-господарської мети. Утворюються достатньо складні органічні системи, окремі елементи яких, будучи відносно самостійними, успішно взаємодіють між собою. Як результат тут з'являється нова якість, а не сума властивостей елементів, що його створюють. Словом, ефект спільних дій вищий за просту суму індивідуальних зусиль. Відбувається перебудова каналів руху товару, встановлюються загальні правила гри, які вигідні всім її учасникам. Як бачимо, кооперування не знаходиться на місці, а перебуває у постійному розвитку та удосконаленні.

Тісна співпраця (кооперування) між країнами-членами СНД, ГУАМ та Балтії дає змогу отримати не тільки економічний прибуток, але й зменшити екологічне навантаження на довкілля. Це виражається в тому, що:

- збільшуються корисний вихід продукції та зменшують витрати на її виготовлення, відповідно для виготовлення одиниці продукції використовують меншу кількість сировини;
- водночас за рахунок спеціалізації та кооперування підприємств досягають концентрації відходів на обмеженій території, що забезпечує їх швидку утилізацію та переробку;
- зменшуються відстані перевезення готової продукції, оскільки більшість підприємств, як правило, наближені до місць її споживання.

Вивчення та аналіз літературних джерел показує, що питанню кооперування і спеціалізації не приділялося достатньої уваги з кінця 80-х років. Автори, що займалися цим питанням, основну свою увагу приділяли економічній ефективності кооперування і спеціалізації. При цьому екологічна складова кооперування і спеціалізації не розглядалася. На теперішній час пошук шляхів екологізації виробництва, дотримання умов сталого розвитку вимагають пошуку таких організаційних форм, які давали б як економічний, так і екологічний ефект.

Таким чином, завдання поліпшення охорони навколишнього середовища – це удосконалювання господарювання в цілому шляхом створення економічної зацікавленості і відповідальності усіх виробничих ланок у здійс-

ненні середовищезахисних заходів, у дотриманні екологічних стандартів. Найважливіша ланка у вирішенні цього завдання, насамперед, – заходи для поліпшення системи керування у сфері природокористування, а також усього народного господарства при комплексному плануванні усіх природоохоронних і природоексплуатаційних заходів, що включаються до складу економічного і соціального розвитку. Розширюють склад планових показників з використання вторинних ресурсів і відходів виробництва. На порядку денному – удосконалювання планування таких граней середовищеутворюючої і середовищезахисної діяльності, як впровадження мало- і безвідходних технологічних процесів, замкнутих технологічних циклів. На стадії становлення знаходиться й організаційно-управлінська структура природокористування.

З цього можна зробити висновок, що кооперування та спеціалізація підприємств є найбільш перспективною, як економічно, так і екологічно, формою організації виробництва.

Література

1. Ефимов А.М., Жукова Л.М. Концентрация, специализация, кооперирование и комбинирование в машиностроении. – М.: Высш. шк., 1969. – 96 с.
2. Забелин Б. Специализация и кооперирование в промышленности. – М.: Московский рабочий, 1957, – 100 с.
3. Миронов А.И. Технологическая специализация – основа развития мебельной промышленности// Деревообрабатывающая пром-сть, 1976, № 3. – С. 18-19.
4. Дурдинец П.П. Мебельная промышленность Украины. – М.: ВНИПИЭИлес-пром, 1974, – 78 с.
5. Дурдинец П.П. Производство и потребление мебели. – М.: Лесн. пром-сть, 1979. – 232 с.
6. Вичевич А.Н. Экономическая эффективность кооперирования мебельно-сборочных предприятий по щитовым элементам из древесностружечных плит: Автореф. дисс... канд. экон. наук. – Львов: ЛЛТИ, 1986. – 20 с.
7. Угода про загальні умови та механізм підтримки розвитку виробничого кооперування підприємств і галузей держав-учасниць СНД. – Ашгабат, 23 грудня 1993 р.
8. Газета "Ведомости" № 10 (1291) від 24 січня 2005 р.
9. Туган-Барановский М.И. Социальные основы кооперации. – М.: Наука, 1916. Перевидання – М., 1918, 1919. – Берлин, 1921. – М.: Экономика, 1989. – 496 с.

УДК 338.439.54:658.827

*Аспір. С.Г. Шунтова – Одеський державний
екологічний університет*

ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ

Визначено значення процесу екологізації продовольчого комплексу та охарактеризовано основні напрямки її розвитку. Розглянуто стимулюючі методи впливу, що можуть бути використані державними органами у сферах планування та розроблення природоохоронних програм та фінансово-кредитних відношень. Наведено податкові інструменти, які дають змогу ефективно стимулювати розвиток екологізації виробництва харчової продукції.

Ключові слова: екологізація продовольчого комплексу, система економічного стимулювання, податкові інструменти.